

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-4.5>

Е. О. Сиромятников, аспірант кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджено роль громадського контролю за наданням публічних послуг як інструменту захисту прав людини та інтересів суспільства. Розглянуто проблему відсутності чітких механізмів реалізації такого контролю в профільних законах України, зокрема, Законах «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» та «Про адміністративні послуги». Проаналізовано потенційні ризики порушення інтересів суспільства при наданні публічних послуг окремим суб'єктам, особливо у випадках, коли результат надання послуги може становити загрозу правам та законним інтересам інших осіб або інтересам суспільства загалом. Висвітлено подвійну функцію громадського контролю: забезпечення якості і своєчасності надання публічних послуг та захист інтересів суспільства. Розглянуто законодавчі підстави для здійснення громадського контролю в різних сферах, пов'язаних із наданням публічних послуг, включаючи регуляторну політику, містобудування, охорону культурної спадщини та навколишнього середовища. Особливу увагу приділено проблемі корупції під час надання публічних послуг та ролі громадського контролю у її подоланні. Наведено приклад ефективного журналістського розслідування у сфері надання публічних послуг. Проаналізовано міжнародний досвід, зокрема, Республіки Косово, у реформуванні системи публічних закупівель та послуг за участі громадянськості, що призвело до підвищення прозорості та ефективності системи. Розглянуто рекомендації ОЕСР щодо забезпечення публічної доброчесності та важливості публічних консультацій у формуванні політики у сфері публічного адміністрування. Висвітлено механізми судового оскарження результатів надання публічних послуг громадськими організаціями на прикладі оцінки впливу на довкілля, зокрема, шляхом подання позову в інтересах суспільства. Окреслено перспективи розвитку громадського контролю в умовах цифровізації надання публічних послуг в Україні, зокрема, успішний досвід впровадження сервісу «Дія». Зроблено висновок про необхідність подальшого вдосконалення механізмів громадського контролю з урахуванням українського контексту та найкращих міжнародних практик.

Ключові слова: громадський контроль, громадські об'єднання, громадські організації, інтереси суспільства, охорона навколишнього природного середовища, позов в інтересах суспільства, публічні послуги.

E. O. Syromiatnykov. Public control over public services provision as a tool for protecting public interests

The article examines the role of public control over the provision of public services as a tool for protecting human rights and public interests. It addresses the problem of lacking clear mechanisms for implementing such control in Ukraine's relevant laws, particularly in the Laws "On Peculiarities of Providing Public (Electronic Public) Services" and "On Administrative Services". The article analyzes potential risks of violating public interests when providing public services to individual subjects, especially in cases where the service outcome may pose a threat to the rights and legitimate interests of others or public interests as a whole. The dual function of public control is highlighted: ensuring the quality and timeliness of public services and protecting public interests. Legislative grounds for implementing public control in various areas related to public services provision are examined, including regulatory policy, urban planning, cultural heritage protection, and environmental protection. Special attention is paid to corruption issues in public service delivery and the role of public control in overcoming it. An example of effective journalistic investigation in the field of public services is provided. International experience is analyzed, particularly that of the Republic of Kosovo, in reforming the public procurement and services system with public participation, which led to increased transparency and system efficiency. OECD recommendations on ensuring public integrity and the importance of public consultations in shaping public administration policy are considered. The mechanisms for judicial appeal of public service delivery results by civil society organizations are highlighted, using environmental impact assessment as an example, particularly through public interest litigation. The prospects for developing public control in the context of digitalization of public services in Ukraine are outlined, including the successful implementation of the "Diia" service. The conclusion emphasizes the need for further improvement of public control mechanisms, taking into account the Ukrainian context and best international practices.

Key words: public control, public associations, civil society organizations, public interests, environmental protection, public interest litigation, public services.

Постановка проблеми. В умовах розвитку системи публічних послуг в Україні особливої актуальності набуває питання ефективного громадського контролю за наданням цих послуг як важливого інструменту захисту прав та законних інтересів отримувача послуги, а також захисту інтересів суспільства.

Проблематика полягає в тому, що профільні закони, що регулюють процес надання таких послуг, зокрема, Закони України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» та «Про адміністративні послуги», не містять чітких положень щодо механізмів здійснення громадського контролю в цій сфері.

© Е. О. Сиромятников, 2024

Водночас практика свідчить про наявність численних порушень під час надання публічних послуг, включно із корупційними ризиками та неефективністю роботи установ, де надаються такі послуги. Особливо гострим у цьому контексті постає питання захисту не лише індивідуальних прав суб'єктів звернення, але й інтересів суспільства загалом, оскільки надання певної публічної послуги одному суб'єкту може становити загрозу правам та законним інтересам інших осіб або ж інтересам суспільства.

Актуальність обраної тематики підтверджується і тим, що громадський контроль набуває особливого значення в умовах воєнного стану, коли доступ до публічної інформації ускладнений, а ризики неякісного чи недобросовісного надання послуг зростають.

Щодо цього питання варто погодитися із М. Кравчук стосовно того, що громадський контроль, зокрема за діяльністю органів місцевого самоврядування, попри деякі очевидні обмеження воєнного стану, які дослідниця розглядає у своїй статті (онлайн-формат громадських слухань, закриття доступу до частини публічної інформації тощо), залишається особливо важливим напрямом взаємодії громадянського суспільства із владою [1, с. 38–39].

З іншого боку, в умовах післявоєнної відбудови проблеми пов'язані із необхідністю забезпечення громадського контролю за наданням публічних послуг так само будуть стояти не менш гостро, про що, зокрема, свідчить описаний нижче досвід Республіки Косово.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні засади надання публічних послуг розглядали різні науковці, зокрема, К. Афанасьєв, С. Дембицька, Т. Коломоєць, Д. Крилов, Є. Легеза, І. Луців, В. Сіверін.

Одночасно із цим, дослідження контролю в різних сферах публічного адміністрування було предметом вивчення таких науковців, як А. Данилюк, Н. Кідалова, М. Кравчук, С. Кушнір, М. Петрічук, Е. Шевчук, Є. Ярусевич.

Проблематику здійснення громадського контролю у сфері надання публічних послуг розглядали А. Денисенко та О. Буханевич.

Крім того, зрозуміло, що існує значна кількість іноземних наукових публікацій на цю тему присвячена аспектам надання публічних послуг. Так, ще в 1887 році В. Вільсон (W. Wilson) написав есе «Вивчення адміністрування». Пізніше він стане 28-м президентом США, а його дослідження здобуде репутацію класичної праці з питань реформування публічного адміністрування та надання публічних послуг.

Водночас проблемні аспекти громадського контролю за наданням публічних послуг в Україні як інструменту захисту інтересів суспільства не досліджувалися окремо від загального контексту надання публічних послуг, що підтверджує необхідність здійснення цієї розвідки.

Метою статті є дослідження громадського контролю за наданням публічних послуг як інструменту захисту інтересів суспільства в контексті конкретних потреб та викликів, що існують в Україні.

Результати дослідження. Закон України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» у пункті 6 частини 1 статті 1 визначає, що публічною послугою є юридично або соціально значуща дія суб'єкта надання публічної (електронної публічної) послуги, у тому числі адміністративна послуга, за заявою (зверненням, запитом) суб'єкта звернення або без такого звернення, у результаті якої набуваються, переходять, припиняються права та/або здійснюються обов'язки суб'єктом звернення, надаються відповідні матеріальні та/або нематеріальні блага суб'єкту звернення [2].

Очевидно, що відмова в наданні публічної послуги безпосередньо стосується прав та законних інтересів суб'єкта звернення і може бути оскаржена ним в адміністративному чи судовому порядку.

У такому разі, громадський контроль додатково сприяє більш прозорій та ефективній діяльності суб'єктів надання публічних послуг. Такий механізм лише доповнює, а не підміняє собою оскарження зwołікання із наданням публічних послуг чи протиправного рішення про відмову у її наданні самим суб'єктом звернення.

Саме на цьому аспекті значною мірою фокусуються українські дослідники, зокрема, Н. Пушкарьова, яка у своєму дослідженні щодо місця громадського контролю в системі надання адміністративних послуг визначає його саме як інструмент забезпечення якості та повноти надання відповідних послуг конкретним суб'єктам звернення [3, с. 67–70].

Втім, можливі випадки, коли надання публічної послуги одному суб'єкту може становити загрозу порушення прав та законних інтересів інших суб'єктів або взагалі інтересів суспільства. Така можливість впливає із суті правового інституту надання публічних послуг, адже, як зазначалося вище, навіть в самому законодавчому визначенні підтверджується їхній юридично або соціально значущий характер.

Одним з ефективних інструментів для протидії цьому, на нашу думку, є громадський контроль за наданням публічних послуг, який має виконувати подвійну функцію: з одного боку, такий контроль може бути способом забезпечення належного рівня якості та швидкості надання таких послуг, а з іншого боку він може забезпечувати захист інтересів суспільства у тому випадку коли результат надання певної публічної послуги має наслідком порушення таких інтересів.

Зрештою, як зазначають Р. Штобер (R. Stober) та В. Клут (W. Kluth), повага до громадян та забезпечення інтересів суспільства, безумовно, відноситься до мети існування публічної адміністрації. Діяльність

в інтересах суспільства є однією з ключових характеристик публічної адміністрації, що визначає її основне призначення [Цит. за: 4, с. 38].

Відповідно громадський контроль за діяльністю такої адміністрації має включати і контроль за тим чи сприяють її дії найкращому забезпеченню інтересів суспільства.

Надаючи визначення громадському контролю за наданням адміністративних послуг О. Буханевич зазначає, що: «...громадський контроль у сфері надання адміністративних послуг – це діяльність громадян чи їх об'єднань щодо контролю за виконанням суб'єктами надання адміністративних послуг положень нормативно-правових актів, належного виконання ними своїх повноважень та дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб» [5, с. 294].

Ця позиція автора фактично підтверджує вже усталене та визнане місце громадського контролю в системі контрольних заходів у сфері надання публічних послуг.

Свою чергою, Є. Легеза не тільки погоджується із тим, що громадський контроль можна вважати одним із повноцінних різновидів контролю за наданням публічних послуг, але й наголошує на необхідності його подальшого посилення [6, с. 261, 266–267].

Одночасно із цим, варто зазначити, що Закон України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» [2] не містить будь-яких положень щодо можливості здійснення громадського контролю за наданням таких послуг або, що є особливо важливим у контексті нашого дослідження, вимог щодо того, що під час надання таких послуг не мають порушуватися інтереси суспільства.

Аналогічно до цього, такі положення також відсутні в Законі України «Про адміністративні послуги» [7].

Однак, відсутність прямої згадки у профільних нормативних актах сама по собі не свідчить про те, що здійснення такого контролю є неможливим. Більш того, можливість такого контролю випливає із відповідних положень багатьох законодавчих актів, які надають громадянам чи їх об'єднанням певні повноваження у сфері громадського контролю у сферах, які так чи інакше пов'язані із надання конкретних публічних послуг: стаття 6 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [8], стаття 21 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [9], стаття 11 Закону України «Про охорону культурної спадщини» [10], стаття 21 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [11], статті 7 та 12 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [12] тощо.

Окремо також можна виділити і статтю 21 Закону України «Про запобігання корупції», яка надає громадським об'єднанням та окремим громадянам право здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству [13].

Вищевказане має особливе значення в контексті того, що корупція під час надання публічних послуг вочевидь усе ще залишається доволі розповсюдженим явищем.

Так, в одному із нещодавніх журналістських розслідувань було, зазначено, що: «Сервісні центри МВС працюють неефективно і не можуть впоратися із обслуговуванням громадян: люди ночують під СЦ в черзі за талонами на практичний іспит, за електронним талоном доводиться полувати цілодобово через некоректну роботу системи, а хакери й “бігунки” продовжують їх продавати за гроші. Тим часом співробітники СЦ їздять на роботу на авто, що відсутні в деклараціях через оформлення або на родичів, або й на просто сторонніх людей. Окрім цього, на їхніх близьких оформлено чимало іншого дороговартісного майна» [14].

Отже, у вказаному журналістському розслідуванні неякісне надання публічних послуг найбільшим сервісним центром країни – київським ТСЦ № 8041 та імовірна корупція в ньому були відображені як два нерозривно пов'язані явища.

Наслідки такого розслідування не змусили довго себе чекати.

Так, буквально в межах однієї доби після виходу розслідування, Департамент комунікації МВС України повідомив про початок позапланової службової перевірки діяльності Головного сервісного центру, а щодо керівництва та посадовців ТСЦ № 8041 МВС звернулося до НАЗК із проханням провести моніторинг способу їхнього життя. Одночасно із цим було зазначено про створення робочої групи з удосконалення цифровізованих процесів надання сервісних послуг [15].

Зазначене підтверджує, що ефективний контроль за наданням публічних послуг не може обмежуватися виключно внутрішніми процедурами, що проводяться в межах самих державних органів.

Випадки ймовірної наявності корупційної складової в роботі того чи іншого сервісного центру на прикладі процедури отримання посвідчення водія є яскравою ілюстрацією діалектичної взаємодії приватного та публічного інтересу під час надання публічних послуг. З одного боку, можливі ситуації коли права окремого громадянина порушуються затримкою чи неправомірною відмовою в надання послуг, а з іншого боку, надання посвідчень водія особам, які не показали достатній рівень теоретичних чи практичних знань, може мати наслідком збільшення кількості дорожньо-транспортних пригод і відповідно збільшення кількості травмованих чи загиблих людей, а також пошкодженого майна. Відповідно наявний серйозний суспільний інтерес у тому, щоб такі послуги надавалися з дотриманням інтересів суспільства, тобто за наслідками чесного складання теоретичного і практичного іспиту.

Варто зазначити, що вже загадана корупція під час надання публічних послуг не є унікальною українською проблемою, так само як і громадський контроль не є унікальним українським «рецептом» боротьби із нею.

До прикладу, Республіка Косово досягла істотного прогресу в реформуванні системи державних закупівель та надання публічних послуг, зробивши її прозорішою та ефективнішою. Вирішальну роль у таких реформах відіграв як раз громадський контроль із використанням громадськими організаціями як урядових даних, так і власноручно розроблених інструментів для аналізу та моніторингу [16].

У зв'язку із цим, варто погодитися із думкою О. Пашинського щодо можливості використання громадського контролю за діяльністю публічної влади для зменшення політичного впливу окремих посадових осіб чи лобістських політичних і економічних груп на загальну діяльність публічної адміністрації [17, с. 497].

Отже, позиція щодо особливого значення та важливої ролі громадського контролю в тому числі й у сфері надання публічних послуг знаходить підтримку серед сучасних українських правознавців.

Крім того, вона відповідає найкращому світовому досвіду, зокрема, тому, який напрацьовувався авторитетними міжнародними організаціями.

Так, у посібнику ОЕСР із публічної доброчесності зазначається про те, що в системах, де існує високий ризик протекціонізму та кумівства на державній службі, необхідним є створення організаційної структури, яка була б відкрита для громадського контролю [18, с. 112].

Зазначене узгоджується також із Принципами публічного адміністрування, які були створені на прохання Європейської комісії. У вказаних Принципах наголошується на тому, що під час розроблення будь-якої політики у сфері публічного адміністрування необхідно проводити публічні консультації із громадянами та громадськими організаціями, які надають їм змогу брати участь у формуванні політики в цій сфері [19, с. 18].

У нашій попередній розвідці ми вже зазначали, що за минулі роки у Верховній Раді України була зареєстрована велика кількість законопроектів, жоден з яких не був прийнятий, які стосувалися підвищення спроможностей громадських організацій щодо захисту інтересів суспільства, зокрема, але не виключно, у контексті розширення права на звернення до суду [20, с. 572].

Один із них, який прямо називався законопроектом «Про громадський контроль», передбачав у пункті 1 частини 2 статті 20, що якість надання адміністративних послуг безпосередньо підлягає громадському моніторингу [21].

Втім, навіть чинна нормативна база вже надає громадськості певні можливості для здійснення контролю. Так, висновок про оцінку впливу на довкілля є публічною послугою, яка надається у відповідності до статті 9 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [12] та Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля [22]. Одночасно із цим, надання такої послуги часто може піддаватися громадському контролю, зокрема, шляхом проведення громадського обговорення відповідно до статті 7 цього Закону.

Більш того, такий громадський контроль не обмежується лише обговоренням, але може проявлятися в процедурі судового оскарження результату надання послуги – позитивного висновку з оцінки впливу на довкілля, який порушує природоохоронне законодавство.

Такий механізм закладений у статті 12 цього Закону, відповідно до якої висновок з оцінки впливу на довкілля, інші рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади або органів місцевого самоврядування у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля можуть бути оскаржені будь-якою фізичною чи юридичною особою в судовому порядку. Водночас, порушення процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, безпідставне та необґрунтоване неврахування чи неналежне врахування результатів участі громадськості, інші порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля є підставами для скасування висновку з оцінки впливу на довкілля та рішення про провадження планованої діяльності в судовому порядку [12].

В одній із нещодавніх постанов Верховний Суд звертав увагу на те, що відповідні позови можуть заявлятися громадськістю в широкому розумінні (як громадськими організаціями, так і окремими особами) і такі спори підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства [23].

Цей підхід є вкрай доречним з урахуванням того, що, як було показано вище, за загальним правилом надання будь-якої публічної послуги відбувається за ланцюгом: суб'єкт звернення – суб'єкт надання послуги – суб'єкт звернення, який ще можна показати як: звернення щодо надання послуги – розгляд звернення та доданих документів – отримання рішення про надання послуги. Втім, як вже було показано на прикладах, надання подібних послуг може мати істотні екстерналиї, тобто зовнішні ефекти для третіх осіб і для суспільства загалом, які іноді носять виключно негативний характер.

Оскільки, окрема людина часто незацікавлена в боротьбі з такими ефектами через надто незначний вплив особисто на неї, то сама інституціоналізована громадськість, зокрема, у формі громадських об'єднань може ефективно здійснювати громадський контроль за наданням таких послуг.

Отже, в українській правовій реальності саме громадські об'єднання можуть ефективно захищати інтереси суспільства щодо контролю у сфері публічного адміністрування, де держава в особі відповідних органів із якихось причин не хоче цього робити, а індивідуальні особи просто неспроможні на це. Актуальність

цього питання лише зростає в умовах відбиття збройної агресії російської федерації, коли очевидно, що державний апарат та правоохоронні органи мають значні проблеми з фінансовими ресурсами, а також частково залучені до відбиття агресії та до подолання її наслідків.

Ефективним інструментом контролю, за таких умов, також міг би бути інститут позову в інтересах суспільства, приклад якого в контексті оскарження висновку з оцінки впливу на довкілля вже наводився вище.

Водночас звернення до суду потребує значної експертизи і матеріальних ресурсів для позивачів-громадських організацій, а отже має розглядатися як ефективний, але не єдиний спосіб громадського контролю у сфері надання публічних послуг.

У зв'язку із цим, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що автори вже згаданого вище посібника ОЕСР із публічної доброчесності цілком вірно визначають три ключові фактори для ефективного громадського контролю за діяльністю публічної адміністрації:

1. Сприятлива нормативна база для діяльності громадських організацій;
2. Конструктивна взаємодія між державою і громадянським суспільством;
3. Забезпечення дотримання основних засад доброчесності всередині самих громадських організацій

[18, с. 242].

Щодо першого із цих чинників, слухними є пропозиції А. Денисенка, який у своєму дисертаційному дослідженні визначає понад десять різних ідей щодо запозичення зарубіжного досвіду у забезпеченні громадського контролю, значна частина яких, так чи інакше, безпосередньо пов'язані із контролем за наданням публічних послуг [24, с. 362].

Безумовно, наведені дослідником пропозиції не є ані безспірними, ані вичерпними. Запозичення іноземного досвіду це складний процес, який потребує не тільки знання іноземних мов і методології порівняльного правознавства, але і врахування поточної ситуації у сфері публічного адміністрування з урахуванням не тільки наявної правової бази, але й соціальної, економічної, політичної ситуації тощо (зокрема, в контексті триваючої наразі повномасштабної збройної агресії російської федерації та її подальших наслідків).

Також, у вищевказаному дослідженні, яке датоване 2019 роком А. Денисенко зазначав, що: «Україна використовує світовий досвід електронізації та спрощення адміністративних послуг. Проте слід зауважити, що реалізація світового досвіду у цій площині відбувається дуже повільно та аритмічно» [24, с. 317].

Натомість, вже у 2023 році український сервіс для надання публічних послуг «Дія» можна вважати своєрідним золотим стандартом у сфері електронного урядування чи цифровізації надання публічних послуг, а досвід розробки та впровадження цього сервісу вже аналізується і враховується багатьма іншими країнами [25].

Наведене свідчить про те, що Україна має серйозний потенціал у підвищенні швидкості та якості надання адміністративних послуг.

Своєю чергою, важко сперечатися із тим, що Україна є країною із дійсно потужним громадянським суспільством, яке наявне далеко не в кожній державі-члені Європейського Союзу. Отже, ці можливості варто використовувати максимально ефективно, адже громадський контроль доводить свою спроможність не тільки як спосіб захисту прав та законних інтересів отримувача послуги, але і як інструмент захисту інтересів суспільства в тих випадках коли процес надання чи результат послуги становлять загрозу інтересам суспільства, зокрема, але не виключно, у сферах охорони навколишнього природного середовища, захисту культурної спадщини, містобудування.

Висновки і перспективи. Свого часу, досліджуючи можливість впровадження закордонного досвіду у сфері публічного адміністрування до законодавства Сполучених Штатів, В. Вільсон (W. Wilson) зазначав, що не варто боятися вивчати та частково запозичувати елементи іноземних систем управління, якщо вони корисні та відповідають американським принципам. Подібно до того, як можна адаптувати іноземні культурні елементи під себе, так само можна вибірково використовувати ефективні управлінські практики інших країн, адаптуючи їх під власні потреби та цінності. За такої умови, повне копіювання чужих систем є неможливим, адже просто вони не приживуться в іншому середовищі [26, с. 218–219].

Отже, будь-які зміни щодо посилення громадського контролю за наданням публічних послуг мають враховувати найкращі іноземні практики, але одночасно із цим варто не забувати власні здобутки та враховувати конкретні особливості українського контексту (зокрема, сильне громадянське суспільство та відносно слабкі й не завжди ефективні державні інституції).

Водночас оскільки громадський контроль не може та й не прагне повністю замінити собою дії відповідних державних органів, то його подальший розвиток жодним чином не виключає здійснення реформ і щодо вдосконалення механізмів державного контролю у сфері надання публічних послуг.

Реформи в цій сфері мають здійснюватися передусім заради забезпечення дотримання прав та основоположних свобод кожної людини з урахуванням інтересів суспільства, а не заради абстрактних концепцій «збільшення ефективності» чи «подальшого посилення контролю». Громадський контроль за наданням публічних послуг не має обмежуватися виключно аналізом якості та швидкості їх надання, а має враховувати

соціально значущий характер цих послуг та ризику виникнення негативних екстерналій для інших осіб та суспільства загалом, якщо послуги надаються з порушенням норм законодавства.

Список використаних джерел:

1. Кравчук М. Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1 (33). С. 42–46. URL: <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/1-2023-1.pdf> (дата звернення: 15.12.2024).
2. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15.07.2021 № 1689-IX : станом на 2 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text> (дата звернення: 15.12.2024).
3. Пушкарьова Н. О. Місце громадського контролю в системі надання адміністративних послуг. *Теорія та практика державного управління*. 2014. № 4. С. 65–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2014_4_11 (дата звернення: 15.12.2024).
4. Public Interest in Law / ed. by L. Tichý, M. Potacs. Cambridge – Antwerp – Chicago : Intersentia Ltd, 2021. 380 р.
5. Буханевич О. Контроль у сфері надання адміністративних послуг: сутність та особливості здійснення. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. Т. 2, № 4. С. 291–296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2015_2_4_48 (дата звернення: 15.12.2024).
6. Легеза Є. О. Концепція публічних послуг: адміністративно-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 511 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0517U000314/> (дата звернення: 15.12.2024).
7. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 15.12.2024).
8. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення: 15.12.2024).
9. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 15.12.2024).
10. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III : станом на 2 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 15.12.2024).
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 15.12.2024).
12. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII : станом на 4 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 15.12.2024).
13. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 8 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 15.12.2024).
14. Іванова Л. Bihus.Info показали провальну роботу і незадекларовані статки співробітників Сервісного центру МВС. *Bihus.Info*. URL: <https://bihus.info/bihus-info-pokazalo-provalnu-robotu-i-nezadeklarovani-statku-spivrobotnykiv-servisnogo-czentru-mvs/> (дата звернення: 15.12.2024).
15. Департамент комунікації МВС України. У Головному сервісному центрі МВС розпочалося системне перезавантаження робочих процесів. *Міністерство внутрішніх справ України*. URL: <https://mvs.gov.ua/news/golovnij-servisnij-centr-mvs-otrimaje-novu-komandu-upravlinciv> (дата звернення: 15.12.2024).
16. Brown S., Smolica G. Setting up for success: Data and public oversight for more transparent public procurement in Kosovo. *Open Contracting Partnership*. URL: <https://www.open-contracting.org/2021/12/14/setting-up-for-success-data-and-public-oversight-for-more-transparent-public-procurement-in-kosovo/> (date of access: 15.12.2024).
17. Пашинський О. С. Громадський контроль як чинник демократичного розвитку держави і суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 496–498. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/129.pdf (дата звернення: 15.12.2024).
18. ОЕСР. Посібник ОЕСР з публічної доброчесності. Париж : OECD Publishing, 2024. 253 с. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/governance/5b2fe28c-uk> (дата звернення: 15.12.2024).
19. OECD. The Principles of Public Administration. Paris : OECD, 2023. 44 р. URL: <https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2023.pdf> (date of access: 15.12.2024).
20. Сиромятников Е. О. Історико-правова характеристика позову в інтересах суспільства як інституту адміністративного судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 1, № 80. С. 568–575. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.87> (дата звернення: 15.12.2024).
21. Про громадський контроль : Проект Закону від 14.04.2014 р. № 4697. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50646 (дата звернення: 15.12.2024).

22. Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля : Постанова Каб. Міністрів України від 13.12.2017 № 1026 : станом на 11 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1026-2017-п#Text> (дата звернення: 15.12.2024).

23. Постанова Верховного Суду від 02.09.2024 у справі № 160/9394/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121330455> (дата звернення: 15.12.2024).

24. Денисенко А. П. Адміністративно-правові засади організації громадського контролю у сфері державного управління : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 416 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0519U000520/> (дата звернення: 15.12.2024).

25. Motkin A. Ukraine's Diia platform sets the global gold standard for e-government. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-diiia-platform-sets-the-global-gold-standard-for-e-government/> (date of access: 15.12.2024).

26. Wilson W. Study of Administration. *Academy of Political Science*. 1887. Vol. 2, no. 2. P. 199–222. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=tYo6AQAAMAAJ> (date of access: 15.12.2024).